

Guidelines for Students 1-11 Grades of Secondary Schools of Ukraine», the Concept of family education in the education system of Ukraine «Happy Family» for 2012–2021 and the Law of Ukraine on «Charities and Charitable Organizations» were analyzed by the author.

The analysis of these documents let us conclude that the frequency of use of the term «mercy» has significantly increased in the second decade of the XXI century. The first edition of the State Law on «Education» (1991) did not mention mercy at all. The edition of 2011 mentioned it in association with responsibility of the family.

The most vivid representation of the concept of mercy has «Basic educational Guidelines for students 1-11 grades of secondary schools of Ukraine» approved by the Minister of Education, Youth and Sports of Ukraine in 2011. There are 7 lexemes mentioning «mercy». The document demonstrates a vivid distinction between mercy, love, sensitivity, kindness, charity. First there were introduced recommendations and measures to educate mercy, depending on the age characteristics of the students. The document emphasizes that mercy should be formed as a moral quality in early elementary school.

During the period of independence in government documents a noticeable evolution of semantic load of the concept of mercy is traced. If at the beginning of the independence this concept was presented only implicitly as a part of moral education, in more than 20 years the frequency of its use increases, and its conceptual structure becomes much more complicated. This indicates an increased awareness of the importance of its role in the Ukrainian educational system.

Key words: *the concept of mercy, education to mercy, State program «Education», The concept of national education, Law of Ukraine on «Education», «Basic educational Guidelines for students 1-11 grades of secondary schools of Ukraine», the concept of family education «Happy Family».*

УДК 371.1

С. П. Левків

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ ПРИНЦИПІВ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті аналізуються тенденції впровадження в практику загальноосвітніх шкіл принципів освіти для сталого розвитку; сутність понять «тенденція», «сталий розвиток», «освіта для сталого розвитку», «сталий розвиток суспільства». Визначаються недоліки традиційної загальної середньої освіти щодо впровадження в практику принципів сталого розвитку. Розкриваються пріоритетні напрями вдосконалення екологічної складової загальної середньої освіти для сталого розвитку. Акцентовано увагу на тому, що якісна загальна середня освіта є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку суспільства.

Ключові слова: *тенденція, стійкий розвиток, сталий розвиток, освіта для сталого розвитку, освіта для стійкого розвитку, загальна середня освіта, загальноосвітні школи, екологія, сталий розвиток суспільства.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі історичну перспективу людства, насамперед, визначає екологічний фактор. Стає очевидним вплив екологічних умов на розвиток усіх без винятку компонентів соціуму [9].

Людство дедалі більше усвідомлює необхідність перетворення свого життя на безпечне, здорове й радісне. Нагальною потребою XXI століття є формування такого способу життя, який став би основою довготривалого ошадливого розвитку людства. Науково-технічний прогрес, нові технології самі по собі не здатні подолати загрозу екологічної катастрофи, що нависла над усією цивілізацією. Потрібні нова філософія, нова політика, нові моральні імперативи – зобов'язання кожної людини й людства в цілому. Загалом ідеться про систему цінностей, складову культурного світобачення, яка не залежала б від економічних сплесків чи занепадів, зміни політичної влади, у якій би захист і збереження природи вважалися такими ж важливими, як і, власне, життя. Саме на таких засадах сформувалося поняття стійкий, або сталий, розвиток (англ. – sustainable development). Термін sustainable визначається як характеристика процесу або стану, що може підтримуватися невизначено тривалий час. А термін sustainable development означає покращення якості людського життя за умови збереження сталості підтримуючих екосистем.

Для забезпечення сталого розвитку – чи не найважливішого завдання, що будь-коли стояло перед людством, – особливі надії покладаються на освіту. Це питання постійно обговорюється на рівні високих посадових осіб держав і урядів, у межах міжнародних і міжурядових, неурядових і просвітницьких організацій протягом останнього десятиріччя. Проте найбільш чітко про необхідність міжнародних угод і дій у царині освіти було заявлено на Всесвітньому саміті зі стійкого розвитку (Йоганнесбург, 1992 р.). У прийнятій на форумі заяві наголошувалось: «Освіта для сталого розвитку має заохочувати формування в людей почуття особистої та колективної відповідальності, а отже, і зміни в поведінці, якщо вони необхідні».

За рішенням Ради ЮНЕСКО, з 1 січня 2005 року оголошено проведення Десятиріччя освіти для стійкого розвитку. У березні 2005 року Україна стала однією з 55-ти країн, які підписали документ ООН «Стратегія освіти для стійкого розвитку».

Слід зауважити, що від початку цей напрям в освіті розвивається як такий, основним завданням якого є формування в учнів моделей поведінки, звичок, стилю життя, що відповідають потребам сталого розвитку людства [11, 4–6].

Аналіз актуальних досліджень. Питання впровадження освіти для сталого розвитку в практику загальноосвітніх навчальних закладів досліджували В. М. Боголюбов, І. В. Ветрова, Н. Г. Возна, В. Г. Волошина, О. В. Губанова, О. І. Пометун, В. П. Іванова, М. О. Клименко, Б. Є. Патон та ін.

Метою статті є виявлення тенденцій впровадження в практику загальноосвітніх шкіл принципів освіти для сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. З огляду на визначену проблему, існує необхідність проаналізувати питання щодо сутності категорії «тенденції».

Тенденції (від лат. *tendentia* – спрямованість) – порівняно стійкі напрями розвитку певних явищ, процесів або ідей у межах дослідження, що відображають зміни у розвитку.

У Великому тлумачному словнику української мови поняття «тенденція» визначено як напрям розвитку якогось явища [2].

Сталий розвиток – це процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умов збереження й поетапного відновлення цілісності природного середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалом і потребами людей усіх поколінь [9].

Освіта є передумовою та водночас пріоритетним засобом досягнення сталого розвитку. Вона має вирішальне значення для забезпечення інформованості з проблем екології та етики, формування цінностей і підходів, прищеплення навиків і заохочення поведінки, сумісної зі сталим розвитком.

Сталий розвиток суспільства слід розуміти як безперервний навчальний процес, включаючи розширення знань, формування спеціальних навиків, життєвих позицій і цінностей щодо здорового способу життя в гармонії з природою. Це потребує зміщення акцентів від методів, орієнтованих лише на передачу інформації, до ширшого впровадження активних методів навчання, багатостороннього й міждисциплінарного аналізу ситуацій реального життя. Імплементация освіти для сталого розвитку (ОСР) відбувається через інтеграцію її тем у всі навчальні дисципліни, а також організацію спеціальних тематичних програм [6, 19–20].

Очевидно, що головною причиною появи освіти для сталого розвитку є усвідомлення необхідності змін в освітній парадигмі з метою подальшого сталого розвитку суспільства, економіки на збереження навколишнього середовища. Освіта сталого розвитку передбачає перехід такої економічно та соціально орієнтованої моделі навчання, в основі якої мають бути широкі міждисциплінарні знання, котрі базуються на комплексному підході до розвитку суспільства, які дають змогу ухвалювати та впроваджувати рішення на місцевому та глобальному рівнях, спрямованих на підвищення якісного рівня життя, що не загрожують можливостям наступних поколінь задовольняти свої потреби.

Освіта для сталого розвитку – сучасний підхід до організації навчального процесу, який включає інформування членів суспільства про основні проблеми сталого розвитку, формування світогляду, що базується на засадах сталості, переорієнтацію навчання з передачі знань на встановлення діалогу, орієнтацію на порушення та практичне розв'язання місцевих проблем [4, 1–2].

Сучасною світовою стратегічною тенденцією є становлення динамічної концепції освіти в інтересах сталого розвитку, яка виходить за межі традиційної екологічної освіти [6, 19].

В Україні історично склалося, що освіта для сталого розвитку почала та продовжує розвиватися на базі екологічної освіти, у якій суттєву роль відіграють такі структурні компоненти цілісної системи: загальна середня та позашкільна освіта, вища освіта та просвіта населення через засоби масової інформації. Тому в Україні багато уваги приділяється саме екологічній освіті, яка є базовим, найважливішим елементом ОСР, її предметною та концептуальною основою. Поступово освіта для сталого розвитку проникає в усі сфери діяльності людини й охоплює значно ширше поняття, ніж екологічна освіта [3].

Загальна середня освіта має ключове значення в пошуках шляхів раціонального розв'язання важливих соціальних та екологічних проблем. Адже саме у шкільні роки в особи формується мислення, поведінка й способи взаємодії із соціальним оточенням, тому здійснення виховного впливу на ці три аспекти сприяє виробленню позитивних навичок і соціально відповідальних моделей поведінки, які зберігаються впродовж усього життя.

На сучасному етапі розвитку суспільства традиційна загальна середня освіта неспроможна вчасно реагувати на гострі проблеми та повною мірою задовольняти потреби сьогодення, оскільки: лише перелічує проблеми й не націлена на їх розв'язання; не дає змоги досягнути системну картину світу, оскільки більшість навчальних предметів викладається відокремлено; не спрямована на вивчення та практичне розв'язання місцевих проблем; суспільство розвивається швидкими темпами, тому знання часто застарівають ще до закінчення терміну навчання.

Напрями вдосконалення екологічної складової загальної середньої освіти для сталого розвитку:

- забезпечення системи підготовки педагогічних кадрів з екології та сталого розвитку;
- інтеграція в навчальні програми з природничих, математичних і гуманітарних дисциплін основ екологічної грамотності;

- запровадження в навчальних закладах освітніх програм, спрямованих на сталий розвиток;
- підтримка та посилення шкільних, класних проектів і конкурсів екологічного напрямку;
- сприяння обміну досвідом впровадження ОСР між навчальними закладами;
- розробка та впровадження навчально-методичного забезпечення за всіма зазначеними напрямами [4, 3, 6–7].
- виховання культури розумного споживання енергії та води, зменшення марних витрат сировини, кількості відходів;
- упровадження принципів, норм і цінностей екологічної етики та етики відповідальності;
- розвиток духовного потенціалу особистості на засадах особистісно-орієнтованої педагогіки;
- розвиток інформаційної культури особистості, основ критичного мислення та медіа-грамотності;
- упровадження норм міжособистісної та міжкультурної взаємодії на засадах принципів полікультурності й толерантності;
- розвиток правової культури особистості, основ громадянськості;
- формування культури здоров'я підлітків на засадах розуміння єдності природи та людини, залежності здоров'я людини від стану довкілля.

Виховні принципи, що визначають сутність освіти для сталого розвитку: можливість учнями висловлювати та відстоювати власну точку зору; мислити критично; учитися працювати в команді, домовлятися та поважати демократичні рішення; бути толерантними й відповідальними; бути відкритими для навчання та самонавчання; уміти приймати самостійні рішення у власному повсякденному житті [8].

У 2010–2012 роках Інститут педагогіки НАПН спільно з громадською організацією «Вчителі за демократію та партнерство» (Україна) та «Глобальний план дій» (Швеція) за підтримки фонду шведського уряду SIDA в межах оголошеного ООН десятиліття освіти для сталого розвитку виконували освітній проект «Освіта для сталого розвитку в дії». Проект мав на меті ознайомлення вчителів України з досвідом, методологією та технологіями навчання учнів навичкам і вмінням будувати власне життя та життя сім'ї, місцевої громади з урахуванням потреб сталого розвитку, що нагромаджений міжнародною педагогічною спільнотою, представником якої є організація «Глобальний план дій», акредитована при ООН.

У ході реалізації проекту були розроблені та запроваджені в навчальний процес загальноосвітніх шкіл України навчальні матеріали з освіти для сталого розвитку в 3–8 класах у вигляді курсів за вибором, фа культативів, гурткових, клубних та інших форм позакласних занять. Відповідно до плану проекту в ньому брали участь 7 областей –Харківська, Черкаська, Миколаївська, Житомирська, Київська, Тернопільська, Донецька та АР Крим.

На 2013–2015 роки заплановано другий етап проекту, у якому продовжують роботу названі області та залучаються ще 7 областей: Вінницька, Дніпропетровська, Івано-Франківська, Львівська, Луганська, Рівненська, Хмельницька [7].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки серед стратегічних напрямів розвитку освіти передбачає модернізацію змісту освіти на засадах переорієнтації на цілі сталого розвитку, інтегрування національної системи освіти у європейський і світовий освітній простір.

Діяльність вітчизняних педагогів з упровадження ОСР у практику загальноосвітніх шкіл має координуватися й оцінюватися на державному рівні. Проект «Модернізації змісту освіти в загальноосвітніх навчальних закладах на засадах переорієнтації на цілі стійкого розвитку» впроваджується на виконання «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки», на виконання «Стратегії освіти для сталого розвитку», проголошеної Радою ЮНЕСКО і підписаною Україною у березні 2005 року.

Мета переорієнтації змісту освіти на цілі стійкого розвитку спрямована на забезпечення доступу до якісної цілісної освіти дітям шкільного віку, зв'язку з етносоціоприродним і культурним довкіллям під час безпосереднього вивчення його об'єктів, участі країни в розробленні й упровадженні ОСР, входженні її у світовий освітній простір. Проект дозволить забезпечити загальноосвітні навчальні заклади програмами, підручниками, посібниками для учнів і вчителів, за допомогою яких у вітчизняній освіті реалізуватиметься ОСР, підготувати вчителів до її впровадження.

Принципи модернізації змісту освіти на засадах переорієнтації на цілі стійкого розвитку:

- забезпечення оптимального відбору загальноосвітніх навчальних закладів (наявність учителів, ознайомих з особливостями формування цілісності знань, методикою формування цілісної картини світу, образу світу та проведення занять поза стінами школи, використання дослідницьких методів навчання; наявність відповідної матеріальної бази; надання необхідної допомоги вчителям з боку методичних служб та органів управління освітою);

- здатність забезпечити умови для перевірки навчальних досягнень у класах, де реалізувалася переорієнтація освіти на цілі стійкого розвитку та учнів з класів, де застосовувалися традиційні педагогічні технології для порівняння й узагальнення робочою групою результатів переорієнтації змісту вітчизняної освіти на цілі стійкого розвитку та планування продовження цього процесу;
- забезпечення загально-цільового управління й організації педагогічного дослідження, застосування результатів педагогічного дослідження.

У багатьох країнах розробляються проекти з упровадження елементів освіти для сталого розвитку, у тому числі й в Україні, зокрема, розроблені посібники для учнів «Уроки для стійкого розвитку» в рамках українсько-шведського проекту «Екодемія» [5].

На відміну від існуючих шкільних курсів, що розглядають проблеми навколишнього середовища («Природознавство», «Географія», «Біологія», «Основи екології») і дають в основному теоретичні знання, навчальний курс «Уроки для сталого розвитку» дозволяє учням визначати зв'язок тем, що розглядаються, з концепцією стійкого розвитку, з їхніми власними уявленнями щодо майбутнього й вибором особистого стилю життя. Кожна тема розкривається на матеріалі як інших країн, так і на місцевому, опрацьовується учнями індивідуально на практиці (виконання вдома спеціальних дослідницьких завдань та проектів), обов'язково обговорюється в малій групі й усім класом. Робота над темами пов'язана з прийняттям кожним учнем самостійного рішення щодо власного способу життя.

Розуміння поняття «сталий розвиток» і досвід діяльності, отриманий учнями, – важливі елементи підготовки до життя в сучасному інформаційному, полікультурному, демократичному суспільстві. Зазначимо, що головні складові елементи методики викладання навчального курсу «Уроки для сталого розвитку» – самопізнання, самонавчання учнів через діяльність, прийняття ними самостійних рішень у повсякденному житті, виконання дій у напрямі сталого розвитку.

Методологічною основою програми є положення про те, що учень – це активна та творча особистість, здатна пізнавати й саморозвиватися. Під час навчання школярі отримують можливість сформулювати власний спосіб життя й систему цінностей, усвідомити, як повсякденний спосіб життя кожної людини та колективів впливає на стан довкілля.

У процесі такого навчання роль учителя змінюється. Він виступає організатором дій учнів, надихає їх, підбадьорює та скеровує їхні зусилля.

Учні самі обирають спосіб діяльності, виконують обрані дії, обговорюють їх, приймаючи самостійні рішення. Учитель лише створює умови для безпечного й ефективного процесу навчання, запрошує взяти в ньому участь. Він повинен уміти слухати учня.

Важливим чинником є і демонстрація вчителем моделей поведінки, орієнтованої на стійкий розвиток, а також удосконалення в учнів навичок критичного мислення. Визначення проблемних питань спонукає їх до пошуку відповідей. Маючи знання, отримані самостійно, вони краще підготовлені до нових викликів і наступних дій [11, 7–9].

Сьогодні освіта для сталого розвитку передбачає докорінні зміни в навчально-виховному процесі. Сучасний учитель повинен перейти від передачі знань до створення умов для активного засвоєння, аби діяльність учня базувалася на компетентному підході до навчання.

З огляду на це в школі мають активно реалізовуватися технології особистісно-орієнтованого, інтерактивного навчання, технології критичного мислення, креативна й інтегрована технології [10].

Головною метою системи ОСР у школі можна вважати сприяння екологізації свідомості, своєчасне отримання знань, умінь і навичок, для попередження й вирішення соціально-економічних проблем з урахуванням екологічних обмежень, а також для підвищення якості життя нинішнього та майбутніх поколінь на основі принципів сталого розвитку.

До головних завдань освіти для сталого розвитку треба віднести формування нової системи морально-етичних цінностей у суспільстві, які б сприяли відповідним змінам менталітету сучасної молоді людини та встановлення нової моральності – моральності суспільства сталого розвитку [1].

Висновки. У «Порядку денному на XXI століття» зазначається, що «освіта є фундаментом сталого розвитку» та головним інструментом для створення гуманного, рівноправного й уважного до проблем людини суспільства, у якому кожен індивід повинен мати власну людську гідність.

Таким чином, якісна загальна середня освіта є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку суспільства. За допомогою освіти можна прищеплювати цінності, виховувати, формувати поведінку та стиль життя підрастаючого покоління, необхідні для забезпечення сталого майбутнього. Загальна середня освіта має бути початковим елементом трансформації суспільства до сталого розвитку, який буде забезпечувати потреби людства в можливостях перетворювати свою уяву про сталий розвиток на реальність. Вона не тільки повинна надавати наукові та технічні знання, а й забезпечувати відповідну мотивацію, служити

поясненням і здійснювати соціальну підтримку для формування навичок та їх використання. Ключовим завданням освіти у XXI ст. є розвиток мислення, орієнтованого на стале майбутнє.

На основі аналізу наукової літератури, нормативних документів, змісту форм і методів роботи загальноосвітніх шкіл щодо реалізації парадигми сталого розвитку, на наш погляд, можна виокремити такі тенденції:

- 1) становлення динамічної концепції в інтересах сталого розвитку, що виходить за межі традиційної екологічної освіти;
- 2) надання пріоритетності загальноосвітніх шкіл щодо впровадження принципів освіти для сталого розвитку;
- 3) об'єднання зусиль загальноосвітніх шкіл і громадських організацій екологічного спрямування щодо сталого розвитку;
- 4) урізноманітнення змісту, форм і методів взаємодії загальноосвітніх шкіл та громадських організацій у процесі реалізації принципів сталого розвитку;
- 5) створення нового навчально-методичного забезпечення для загальноосвітніх шкіл у контексті сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боголюбов В. М. Концептуальні підходи до формування освіти для сталого розвитку [Електронний ресурс] В. М. Боголюбов // Збірник наукових статей «III-го Всеукраїнського з'їзду екологів з міжнародною участю». – Вінниця, 2011. – Том. 2. – С. 665–667. – Режим доступу :

<http://www.eco.com.ua/content/konceptualni-pidhodi-do-formuvannya-osviti-dlya-stalogo-rozvitku>.

2. Великий тлумачний словник української мови / Автор і укладач В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Вт «Перун», 2003. – 1440 с.

3. Возна Н. Г. Екологічна освіта для сталого розвитку [Електронний ресурс] / Н. Г. Возна, В. Г. Волошина. – Режим доступу :

http://www.kntu.kr.ua/doc/nauk_zap_10_1/stat_10_1/35.doc.

4. Губанова О. В. Проект «Концепція регіональної системи освіти для сталого розвитку» [Електронний ресурс] / О. В. Губанова, І. В. Ветрова, М. О. Клименка. – Режим доступу :

www.rvosvita.org.ua/engine/download.php?id=279&area=static.

5. Іванова В. П. Освіта для сталого розвитку [Електронний ресурс] / В. П. Іванова // Освітній портал. Класна Оцінка. – Режим доступу :

<http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/osvita-dlya-stalogo-rozvitku.html>.

6. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. академіка НАН України, д.т.н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. – К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. – 72 с.

7. Опис проекту «Освіта для стійкого розвитку в дії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://kristti.com.ua/detail_publik.php?id=40&level1=6.

8. Освіта для сталого розвитку: мета та основні завдання [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
www.rivneosvita.org.ua/documents/rajon/sarny.php.
9. Семенов В. Ф. Екологічний менеджмент [Електронний ресурс] / В. Ф. Семенов. – Режим доступу :
http://pidruchniki.ws/ekologiya/ekologichniy_menedzhment_-_semenov_vf.
10. Стратегія «Освіта для сталого розвитку» – вимога часу [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zt-rada.gov.ua/pages/p1857>.
11. Уроки для сталого розвитку. Як організувати позакласну роботу учнів основної школи : методичний посібник для вчителів. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – 76 с.

РЕЗЮМЕ

Левкив С. П. Тенденции внедрения в практику общеобразовательных школ принципов образования для устойчивого развития.

В статье анализируются тенденции внедрения в практику общеобразовательных школ принципов образования для устойчивого развития; сущность понятий «тенденция», «устойчивое развитие», «образование для устойчивого развития», «устойчивое развитие общества». Определяются недостатки традиционного общего среднего образования по внедрению в практику принципов устойчивого развития. Раскрываются приоритетные направления совершенствования экологической составляющей общего среднего образования для устойчивого развития. Акцентировано внимание на том, что качественное общее среднее образование является необходимым условием обеспечения устойчивого развития общества.

Ключевые слова: тенденция, устойчивое развитие, образование для устойчивого развития, общее среднее образование, общеобразовательные школы, экология, устойчивое развитие общества.

SUMMARY

Levkiv S. The trends in putting into practice the principles of secondary school education for sustainable development.

This article is dedicated to identifying the trends in putting into practice the principles of secondary school education for sustainable development. The essence of the concepts of «trend», «sustainable development», «education for sustainable development», «sustainable development of society» are characterized. The reasons for the emergence of the concept of «education for sustainable development» are defined by the author.

It is determined that education is a prerequisite and a priority and at the same time a means of achieving sustainable development. It is crucial to ensure awareness of environmental issues and ethics, the formation of values and approaches, instilling skills and encourage behavior in consistent with sustainable development.

The shortcomings of traditional secondary education to implement in practice the concept of sustainable development are given. The priority areas of improving the environmental component of secondary education for sustainable development are revealed.

The author focuses on results and prospects of the project «Education for sustainable development in action». The role of the state in the implementation of education for sustainable development into practice in secondary schools is mentioned. The basic principles of the modernization of educational content based on the reorientation of the objectives of sustainable development are shown.

Attention is drawn to the importance of the course «Lessons for sustainable development» in terms of its impact on the process of implementation in practice of secondary school education for sustainable development. It reveals the importance of understanding the concept of «sustainable development» and the experience obtained by the students as an important element of preparation for life.

The attention is focused on that high-quality secondary education is a prerequisite for sustainable development. Based on the analysis of scientific literature, legal documents, content, forms and methods of secondary schools to implement the paradigm of sustainable development the author of the article has identified the following trends: the priority of secondary schools on the implementation of the principles of education for sustainable development; unification of the efforts of schools and NGOs ecological sustainable development; the diversity of content, forms and methods of interaction between schools and community organizations in the implementation of sustainable development; the creation of a new teaching for schools in the context of sustainable development.

Key words: *trend, sustainable development, education for sustainable development, secondary education, secondary schools, ecology, sustainable development of society.*

УДК37.015.31:796:613.8

А. О. Петров

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

МОНІТОРИНГ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРІВ

У статті розглянуто питання про діагностику учителем деяких факторів здоров'я школярів за допомогою комп'ютерів. Розкривається зв'язок цих факторів із самопочуттям і станом здоров'я учнів. Якщо поява несприятливих факторів набирає стійкої тенденції, то це стає передумовою для перегляду вчителем намічених планів проведення занять. Розроблено моніторинг здоров'я учнів і педагогів та комп'ютерні варіанти методик комплексної оцінки здоров'я учнів і педагогів. Представлено основні етапи та запропоновано виконавців моніторингу здоров'я учнів.

Ключові слова: *здоров'я, фактори, комп'ютерна діагностика.*

Постановка проблеми. Здоров'я людини – це єдність фізичного, психічного й духовного компонентів, що утворюють холистичний зв'язок з екологічними факторами середовища й соціальних умов життя людини. Упродовж останніх 20-ти років демографічна й епідеміологічна ситуація в Україні характеризується несприятливими тенденціями: збільшується число хвороб, пов'язаних зі способом життя та вживанням тютюну, спиртних напоїв, наркотиків; росте число нещасних випадків і самогубств; збільшується число ВІЛ-інфікованих людей, особливо в молодому віці; знову повертаються старі епідемічні захворювання.

В умовах демографічної ями й катастрофічного зниження рівня здоров'я населення України головним напрямом внутрішньої політики держави повинне стати формування й захист здоров'я дітей, підлітків і молоді. У зв'язку з цим найбільш перспективний напрям роботи –